

Charles Dickens (1812-1870)

actueeler dan ooit

Iedereen kent zijn Christmas Carol, 's werelds op een na beroemdste kerstvertelling, maar zijn invloed reikt veel verder dan dit volgens menig moderne lezer sentimentele bekeringsverhaal, aldus emeritus hoogleraar Jan Lokin in zijn schets van de sociaal bevlogen Charles Dickens.

Geen Kerstmis zonder Dickens. Bijna honderdvijftig jaar na zijn dood is deze uitspraak nog even geldig als toen hij het verhaal over de bekering van Ebenezer Scrooge schreef. Op de oorspronkelijke vertelling uit het Lucasevangelie na, is *A Christmas Carol* wereldwijd het meest verspreide en populairste kerstverhaal. Toch was het destijds in 1843 voor Dickens niet meer dan een aardigheidje, een van de verhalen die hij schreef tussen de afleveringen in feuilleton van zijn grote werken door. Hij was toen bezig met zijn satire op Amerika, *Martin Chuzzlewit*. In het jaar waarin hij de *Carol* schreef – hij deed er één maand over – was Dickens' roem als schrijver al gevestigd. Die roem was begonnen in 1836. In dat jaar – Dickens was toen 24 jaar oud en net getrouwd met Catherine Hogarth – verschenen de *Pickwick Papers*, aanvankelijk een losse verzameling van verhalen uitgroeiend tot een avonturenroman van Mr. Pickwick en zijn drie vrienden. Dickens schreef al zijn boeken in maandelijks, soms wekelijkse afleveringen en hield daardoor zijn publiek als het ware gevangen. Alle werken waren geïllustreerd; zijn bekendste illustrator was Hablot K. Browne, die zich bediende van de schuilnaam Phiz. Hij werd voor de *Pickwick Papers* uitgekozen nadat de oorspronkelijke tekenaar Robert Seymour na enkele afleveringen zelfmoord pleegde. De Papers kwamen wat hortend en stotend op gang, maar na de introductie van Pickwicks bediende Sam Weller beleefden zij een stormachtig succes en dat succes heeft Dickens tot zijn dood niet verlaten.

Schuldgevangenis

In de *Papers* komt Pickwick door een absurd misverstand terecht in de schuldgevangenis. Zijn hospita denkt ten onrechte dat Pickwick haar een huwelijksaanzoek heeft gedaan en klaagt hem aan wegens *breach of promise*. Pickwick weigert de boete te betalen, waartoe hij na een bizar proces wordt veroordeeld en moet de schuldgevangenis in. Dickens was daarmee vertrouwd, want toen hij twaalf jaar oud was, is zijn vader in de *debtors' prison* terechtgekomen. De kleine Charles werd van school gehaald en moest de kost verdienen door te werken in een schoensmeerfabriek. Het was de meest vernederende periode in zijn leven. Hij heeft de geestelijke aftakeling van de gevangenen beschreven in zijn, zoals hij zei, met eigen bloed geschreven roman *David Copperfield* en later in *Little Dorrit*, waarin de hoofdpersoon in de *Marshalsea Prison* wordt geboren. Vooral dat laatste boek was een aanklacht tegen het onmenselijke schuldstelsel. Dickens heeft het genoegen beleefd de opheffing ervan nog mee te maken.

Misstanden

Dickens heeft meer misstanden aangeklaagd, en hoewel het te sterk is om te zeggen dat hij die in zijn eentje uit de weg heeft geruimd, heeft hij toch de opinie van het Engelse volk beslissend beïnvloed. De *Pickwick Papers* waren nog niet beëindigd of hij begon aan *Oliver Twist*. Tegenwoordig is daar een vrolijke musical van gemaakt met leuke dansjes van de schurk Fagin, maar destijds sloeg de zin van het verhongerde, om voedsel vragende kind Oliver, *Please sir, I want some more*, in als een bom. Dickens viel frontaal de in de New Poor Law gecreëerde *workhouses* aan die de arme de keuze gaven *between being starved by a gradual process in the house, or by a quick one out of it*. *Oliver Twist* was nog niet voltooid of hij zette zich aan *Nicolas Nickleby*, waarin hij de misstand aan de kaak stelde van de zogenaamde Yorkshire Schools. Naar die kostscholen werden ongewenste kinderen gestuurd die daar dikwijls aan verwaarlozing en ondervoeding bezweken. Van de eerste aflevering werden 50.000 exemplaren verkocht, een voor die tijd ongehoord aantal, zeker als men weet dat het aantal lezers of beter gezegd, toehoorders minstens het tienvoudige bedroeg, want de afleveringen werden in en buiten het gezin voorgelezen. Het effect was ingrijpend. Leerlingen werden teruggehaald en niemand durfde zijn kind nog naar zo'n school te sturen. Als gevolg van het boek werd een Inspecteur voor het Onderwijs aangesteld, die in zijn rapport van 1864 schreef: *I have wholly failed to discover an example of the typical Yorkshire schools with which Dickens has made us familiar*.

Moord

In 1841, dus slechts vijf jaar na *Pickwick*, verscheen *The Old Curiosity Shop* waarin een kind door Engeland zwerft met haar gokverslaafde grootvader om aan de schuldeiser Quilp te ontkomen. Arm en rijk, jong en oud, heel Engeland leefde mee met de wederwaardigheden van het meisje, Little Nell. Zij was de populairste romanfiguur die Dickens heeft gecreëerd. Toen duidelijk was dat ze zou sterven, werd hij bedolven onder brieven waarin hem werd gesmeekt het kind in leven te laten. Hijzelf stelde het overlijden enkele afleveringen uit, omdat ook hij zich er niet toe brengen kon 'de moord te plegen', zoals hij zelf zei. Toen ze eindelijk toch stierf, was heel Engeland in de rouw. In Amerika, waar de afleveringen per boot later binnenkwamen, stond de kade zwart van de mensen, die naar het aangemeerde schip riepen: *Is she still alive?*

Charles Dickens in 1842 getekend door Boz (George Cruikshank, 1792-1878).

Tiny Tim in de verfilming van *A Christmas Carol* (2009) met Jim Carrey in de rol van Scrooge.

Little Nell door George Goodwin Kilburne (1839-1924).

Sleutelfiguren

In de boeken die tot nu toe zijn genoemd, is een patroon te herkennen. De werkelijke helden zijn de kinderen. Zij dragen dikwijls de verantwoordelijkheid die de volwassenen niet nemen: Little Nell, Little Dorrit, Little Oliver, Little Paul Dombey, de jonge David Copperfield. Zij zijn de sleutelfiguren in Dickens' boeken en ongetwijfeld heeft de jonge Charles zich een van hen gevoeld. In het voorwoord van *The Old Curiosity Shop* brengt hij zijn betrokkenheid met het eenzame, in de steek gelaten kind onder woorden. Hij schrijft daar: *It always grieves me... to contemplate the initiation of children into the ways of life, when they are scarcely more than infants. It checks their confidence and simplicity – two of the best qualities that Heaven gives them – and demands that they share our sorrows before they are capable of entering into our enjoyments.* Door deze boodschap is Dickens actueler dan ooit. Ook in onze tijd, die een andere hardheid kent dan de Victoriaanse, wordt aan veel kinderen *confidence* en *simplicity* ontnomen. Dat brengt me terug naar de *Christmas Carol*. Ook die bevat een actuele boodschap en die boodschap wordt zichtbaar gemaakt door wederom een kind, Tiny Tim, geen verwaarloosd kind, maar ziekelijk en kreupel en te arm voor medische hulp. Toen de *Spirit Yet to Come* Scrooge in de toekomst liet kijken en wees op de lege plaats aan de haard, waar Tiny Tim altijd zat en hem vervolgens meenam naar de koude plek van zijn eigen graf, kwam de ongevoelige vrek tot inkeer en beloofde *to honour Christmas in his heart*. *Scrooge was better than his word*, kocht een *Turkey, twice the size of Tiny Tim* en liet hem bezorgen bij vader *Bob Cratchit*. Eind goed, al goed. Voor veel moderne lezers is het bekeringsverhaal van Scrooge van een onverteerbare sentimentaliteit. Maar dankzij het geniale schrijverschap van Dickens is de boodschap *to honour Christmas* levend en geloofwaardig gebleven. Er wordt wel gezegd dat Dickens de 'uitvinder' van het kerstfeest is geweest. Wellicht is dat wat overdreven. Zeker is, dat hij op onnavolgbare wijze de kerstboodschap in zijn *Christmas Carol* heeft verwoord. En zijn verhaal wordt herkend, niet alleen in Engeland, maar overal ter wereld. En dat al 175 jaar.

TEKST: JAN LOKIN FOTO JAN LOKIN: EIMER WIELDRAAIJER

Jan Lokin (Ommen, 21 februari 1945) is voormalig hoogleraar rechtsgeschiedenis. Lokin is lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Gedurende twee jaar was hij voorzitter van het internationale Dickens Fellowship.

